

7. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 31 жовтня 2022 року (справа № 753/12578/19). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107219619>.

Максименко А. В.

студентка 4 курсу, спеціальність «081-право»
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
e-mail: albina.maximenko03@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Злочинність неповнолітніх вирізняється своїми особливостями у загальній системі кримінальної юстиції та потребує комплексного підходу щодо вдосконалення механізму захисту прав дітей та підлітків. Не викликає сумнівів той факт, що попередження правопорушень та злочинів серед неповнолітніх значно краще, ніж застосування до них покарання, адже злочинцями не народжуються, ними стають. Відтак, дуже значна роль в процесі виховання підростаючого покоління покладається на державу та її органи.

У сучасній Україні існує безліч проблем щодо здійснення як досудового розслідування так і під час судового розгляду певних категорій судових справ. Прокуратура, на яку покладено функцію з організації процесу досудового розслідування, визначення напрямів розслідування та координація процесуальних дій відіграє основну роль у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Зазвичай від високопрофесійного виконання прокурором своїх обов'язків за посадою залежить подальша доля дитини. Тому, на наш погляд, правоохоронці, які працюють з дітьми та підлітками повинні пройти спеціальну підготовку для роботи у сфері ювенальної юстиції, а мають бути впроваджені обов'язкові програми,

спеціального навчання для прокурорів та слідчих. Крім того права законного представника неповнолітнього чітко не визначені та недостатня його залученість у кримінальному провадженні, немає чітко визначених прав дітей до досягнення ними 16 років за загальними підставами; відсутні критерії для відбору та залучення до участі у судових засіданнях та немає повного визначення правового статусу педагога, лікаря, психолога, представників відповідних служб у справах дітей.

Варто вказати на проблему щодо відсутності ефективного механізму взаємодії правоохоронних органів у повсякденному житті неповнолітніх (наприклад, під час освітнього процесу в навчальних закладах), під час досудового розслідування та судового розгляду справ у кримінальному провадженні з вразливими групами дітей, що перебувають у групі ризику чи які знаходяться у конфлікті із законом. До того ж існує необхідність у забезпеченні належного захисту прав і свобод дітей, які знаходяться у контакті із законом (дітей – потерпілих від правопорушень, дітей-свідків та тих, що потребують державної підтримки та захисту).

Слід зазначити, що має місце також відсутність належного моніторингу, координації за діяльністю установ, організацій, закладів, державних органів, діяльність яких спрямована на профілактику правопорушень серед дітей та певна неузгодженість дій між уповноваженими посадовими особами у цій сфері та інколи трапляється викривлення даних об'єктивної статистики щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень серед неповнолітніх, що також посилено воєнним станом в Україні, а ініціатива від органів державної влади та органів місцевого самоврядування стосовно питань попередження злочинів та подальшої профілактики скоєння неповнолітніми правопорушень зменшується ще й із-за обмеженого фінансування для реалізації таких заходів [1].

Іваненко А. та Філіпп А. у своїй праці звертають увагу на корупційні прояви у судовій системі, зтяжній тривалості судового процесу та залежність деяких судів від зовнішніх впливів і політичного тиску, що є такими ж важливими проблемами у сфері кримінальної юстиції, окрім вже зазначених, що суттєво впливають на її ефективність в Україні. Вони порушують закріплені принципи щодо справедливого здійснення правосуддя, а також підривають довіру у населення по відношенню до всієї судової системи [3, с. 446].

Саме у разі вирішення окреслених вище проблем можна говорити про можливість попередження нових правопорушень, які вчиняють діти та налагодження системи належних заходів виправлення неповнолітніх правопорушників із успішним впровадженням та подальшим розвитком в Україні відновного правосуддя щодо дітей.

Для подолання зазначених проблем слід налагодити належне виконання програм профілактики правопорушень серед дітей, які перебувають у конфлікті із законом, реалізацію заходів для їхньої соціальної адаптації та реабілітації, тим самим покращити механізми ювенальної юстиції[1]. Вони розроблені Міністерством освіти і науки України і мають реалізуватися в навчальних закладах на постійній основі спільно з правоохоронними органами, вчителями, класним керівниками, вихователями, соціальними педагогами, психологами та іншими спеціалістами. Це необхідно задля: викорінення правового нігілізму у дітей; встановлення поваги, довіри та взаємозв'язку з представниками правоохоронних органів; попередження нових злочинів серед неповнолітніх тощо.

Як вже зазначалось вище, для участі у провадженні суду за участі дітей існує необхідність спеціальної підготовки прокурорів, захисників, суддів задля проведення судових засідань у дружньому та комфортному оточенні для неповнолітнього[1]. Свого часу С.С. Чернявський

наголошував, що у багатьох європейських країнах слідчі, окрім відповідного фаху, повинні мати педагогічну освіту, а в деяких випадках розслідувати злочин має право лише відповідна посадова особа, яка пройшла курси з педагогіки та психології, оскільки вони взаємодіють з дітьми[2]. На думку автора такий закордонний підхід варто запровадити у внутрішню систему вітчизняного механізму ювенальної юстиції, задля його вдосконалення та ефективного захисту прав і свобод неповнолітніх.

Суд при здійсненні правосуддя, повинен неухильно спиратися на міжнародні стандартизовані норми захисту прав і свобод дітей та неухильно дотримуватися норм національного законодавства у сфері ювенальної юстиції. На це звертає увагу Устрицька Н.І., яка у своїй праці спирається на роз'яснення Листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 липня 2013 р. № 223-1134/0/4-13, що суди зобов'язані забезпечити неухильне та точне застосування чинного законодавства у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, якісний та своєчасний розгляд таких справ. При цьому повинні керуватися положеннями Конституції України, Кримінальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України (зокрема, Конвенцією ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р., Мінімальними стандартними правилами ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх, від 29 листопада 1985 р. («Пекінськими правилами»)), а також враховувати практику Європейського суду з прав людини, запроваджуючи їх положення в українську правозастосовну практику [5; 6, с. 123].

На підставі викладеного можна зробити висновок, що злочинність неповнолітніх посідає вагомe місце у житті суспільства тому, що саме з дитинства ми самі закладаємо у дітей певне ставлення до закону, відповідальності та усвідомлення наслідків власних дій, і це сприяє вектору

їхнього світогляду, поведінці у майбутньому дорослому житті. Тому у першу чергу, відповідальність за рівень злочинності неповнолітніх покладається саме на нас – дорослих та державу.

Реалізація комплексного механізму захисту прав і свобод дітей з усіма запропонованими доповненнями задля вдосконалення українського законодавства та імплементація норм міжнародного права, наблизить ювенальну юстицію в нашій державі максимально до європейських стандартів, що підвищить правовий та соціальний рівень нашої країни, поліпшить захист прав дітей, позитивно сприятиме запобіганню скоєнню правопорушень серед дітей та підлітків, тим самим знизивши рівень злочинності і, звичайно, підвищить повагу, комунікацію, взаєморозуміння між батьками та дітьми і у свою чергу із відповідними суб'єктами органів державної влади, місцевого самоврядування та правоохоронними органами.

Список використаних джерел:

1. On the approval of the National strategy for reforming the justice system for children for the period until 2023: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 18, 2018 No. 1027-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text>
2. Chernyavsky S.S. Criminal proceedings against minors: experience of applying the new criminal procedural code of Ukraine. SCIENTIFIC BULLETIN OF THE NATIONAL ACADEMY OF INTERNAL AFFAIRS, No. 2, 2014. LEGISLATIVE REGULATION OF LAW ENFORCEMENT. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/1174/1/chernavskuy_ua.pdf
3. Vanenko A., Philipp A.V. . EFFICIENCY OF CRIMINAL JUSTICE IN UKRAINE: PROBLEMS AND WAYS OF IMPROVEMENT // Scientific progress: innovations, achievements and prospects. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Munich, Germany. 2023. Pp. 446-450. URL: <https://sci-conf.com.ua/x-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-scientific-progress-innovations-achievements-and-prospects-25-27-06-2023-myunhen-nimechchina-arhiv/>
4. Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи: матеріали круглого столу (м. Львів, 11 червня 2021 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ., 2021. 414 с.
5. Про практику здійснення судами кримінального провадження щодо неповнолітніх: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.01.2017 року №223-66/0/4-17. (дата звернення: 10.04.2024).
6. Україна – ЄС: питання гармонізації кримінального та кримінального процесуального законодавства: матеріали Круглого столу (22 червня 2023 року) / упор. І.В.Гловюк, Н.Р. Лащук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 151 с.